

застрахованій або іншій третій особі. Страховий випадок може мати місце щодо одного або безлічі об'єктів страхування в межах певної страхової сукупності.

Отже, страховий випадок є подією, яка вже наступила, здійснилася, а страховий ризик – це лише можливість або ймовірність настання певної події. Страховий ризик і страховий випадок співвідносяться не як загальне і окреме, а як узагальнена і конкретизована категорії. Настання страхового випадку, тобто реалізація страхового ризику, є єдиною підставою для виникнення обов'язку страховика здійснити страхову виплату.

Залежно від джерела небезпеки (походження) ризику класифікують на: – природні (об'єктивні) – зумовлені проявом стихійних сил природи. Природне походження ризиків характеризується цілковитою незалежністю причин їх виникнення від суб'єкта; – антропогенні (суб'єктивні) – виникають як наслідок діяльності людей¹.

За обсягом відповідальності страховика ризику поділяють на: – індивідуальні – характерні для окремих особливих предметів, таких як антикваріат, твори мистецтва тощо; – універсальні – входять до обсягу відповідальності страховика за більшістю договорів страхування.

Отже, поняття «страховий ризик» повинно вживатися саме для позначення небезпек і випадковостей, із настанням яких законодавство і правила страхування пов'язують здійснення страховиком відповідних страхових виплат. Крім цього, страховик зобов'язаний надати страхувальнику інформацію, що пояснює поняття й особливості страхового ризику для конкретних об'єктів і умов страхування.

Надьон В. В., доцент кафедри цивільного права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Сутність людини як правової особистості проявляється в тому, що вона може бути суб'єктом передбачених законом прав та обов'язків. Законодавство встановлює умови, за наявності яких громадянин може

стати суб'єктом прав та обов'язків, наділяючи його здатністю мати права та обов'язки і здатністю своїми діями їх набувати, здійснювати і захищати.

Учасники цивільних правовідносин за наявності передбачених законом підстав (юридичних фактів) стають носіями прав та обов'язків. Однак перш ніж останні виникнуть, потрібно, щоб відповідні особи були здатні до участі в тих чи інших цивільних правовідносинах. Іншими словами, для володіння правами та обов'язками необхідно бути у відповідній мірі правосуб'єктним, мати юридичну здатність до участі в цивільних правовідносинах.

Інститут правосуб'єктності є одним з найважливіших у цивільному праві. О. С. Іоффе висловив думку про те, що «правосуб'єктність» – інститут цивільного права нарівні з договором, правом власності. Я. Р. Веберс зазначив, що в області цивільного законодавства інститут правосуб'єктності утворює не тільки норми, якими безпосередньо регламентується цивільна правоздатність та дієздатність громадянина, але також норми з окремих інститутів, що стосуються здатності громадянина бути суб'єктом у конкретних правовідносинах.

У міжнародних документах про права людини (ст. 6 Загальна декларація прав людини, ст. 16 Міжнародного пакту про громадські та політичні права) проголошується, що кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності. Конституція України (далі КУ) розвиває цю тезу продовжуючи, що всі громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки як і громадяни України, – за винятком, встановленими КУ, законами чи міжнародними договорами. В. М. Ігнатенко підкреслює, що загальна декларація не тільки закріплює вимогу про визнання правосуб'єктності людини як члена людської сім'ї, а й наповнює її конкретним змістом, фіксуючи певний стандарт цивільних прав, які мають забезпечуватись державами, що входять до ООН.

Термін «правосуб'єктність» використовується в теорії права для характеристики особи як суб'єкта права. За словами Б. М. Мезріна ви-

¹ Вовчак О. Д. Страхова справа: Підручник. – К.: Знання, 2009. – С. 213.

знання особи суб'єктом цивільного права означає наділення її цивільною правосуб'єктністю. Виникнення, зміна і припинення правосуб'єктності пов'язується законодавцем з фактами безпосереднього життя, оскільки їм приділяється вказане правове значення. Цивільний кодекс України (далі ЦК України) на жаль не містить чіткого визначення правосуб'єктності, незважаючи на те, що правосуб'єктність, як вже було зазначено раніше є одним з найважливіших інститутів у цивільному праві.

Під *правосуб'єктністю* у цивільному праві прийнято розуміти здатність особи бути учасником цивільних правовідносин. Н. С. Малєїн підкреслював, що мати правосуб'єктність – означає бути суб'єктом права.

Аналіз законодавства та практики дає можливість виділити три основні моделі правосуб'єктності: 1) загальну; 2) спеціальну; 3) універсальну.

Загальна правосуб'єктність – це здатність осіб приватного права (фізичних та юридичних осіб) бути учасниками цивільних правовідносин. Загальна правосуб'єктність характерна для фізичних осіб (що досягли 18-ти років, та осіб, які досягли 16-ти років і працюють за трудовим договором, а також неповнолітньої особи (з 16 років), записаною матір'ю або батьком дитини (ч. 1 ст. 35 ЦК України), тобто в даному випадку фізична особа – це учасник цивільних правовідносин, носій прав і обов'язків.

Спеціальна правосуб'єктність – це здатність певних осіб відповідно до закону бути учасниками цивільних правовідносин. Спеціальна правосуб'єктність властива певним видам юридичних осіб; суб'єктам по галузевій приналежності (наприклад, трудова правосуб'єктність), а також характерна для учасників публічного права (ч. 2 ст. 2 ЦК України). Так, наприклад, підприємницькі товариства, які займаються виключними видами підприємницької діяльності (наприклад, страховою, банківською, туристичною) не можуть займатися жодними іншими видами діяльності, тобто вони наділені спеціальною правосуб'єктністю. З приводу фермерського господарства М. О. Гузеват робить висновок, що воно наділене саме спеціальною правосуб'єктністю, і з цим слід погодитись, відповідно до ЗУ «Про фермерське господарство». Корпоративні інвестиційні фонди також наділені спеціальною правосуб'єктністю (відповідно до ст. 7 ЗУ «Про інститути спільного інвестування»).

З вище викладеного, можна стверджувати, що спеціальна правосуб'єктність прямо визначена в законі.

Універсальна правосуб'єктність застосовується до всіх учасників цивільних правовідносин. Наприклад, ч. 1 ст. 26 КУ встановлює, що

іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими ж правами та обов'язками, як і громадяни України.

У свою чергу, деякі вчені, абсолютно обгрунтовано приділяють увагу і галузевій правосуб'єктності, як окремому елементу правосуб'єктності, тобто визнання особи потенційним суб'єктом прав і обов'язків, що встановлюються нормами певної галузі права. Яковлев В. Ф. зазначав, що оскільки правосуб'єктність – явище правове, то коріння її особливостей по окремим галузям права слід шукати в матеріальних відносинах, що опосередковуються тією чи іншою галуззю. Безперечно також і те, що галузева правосуб'єктність у своїх специфічних рисах відображає особливості галузевого методу регулювання, бо останній являє собою спосіб впливу галузі права на поведінку людей, організацію правових зв'язків учасників регульованих відносин, у тому числі і спосіб конструювання спільного, вихідного положення суб'єктів даної галузі права.

Кожна галузь визначає коло суб'єктів і за допомогою правосуб'єктності вказує на те, якими правами та обов'язками вони можуть володіти і якою поведінкою викликати до життя ці права та обов'язки, тобто яка поведінка суб'єктів є юридично значущою.

Надаючи належне значення галузевої правосуб'єктності, слід водночас враховувати виникнення та існування так званих «комплексних», «змішаних» інститутів права. Вони є результатом регламентації певного суспільного ставлення нормами різних галузей права. Автори, які виділяють комплексні інститути відзначають, що питання з приводу комплексних інститутів особливо актуально для цивільного права, оскільки регульовані їм відносини, зокрема майнові, одночасно можуть бути предметом регламентації нормами інших галузей права.

Я. Р. Веберс зазначав, що з точки зору правосуб'єктності комплексний інститут набуває теоретичне і практичне значення саме як інститут, що поєднує в собі норми різних галузей права, причому норми, що стосуються саме регламентації здатності осіб бути суб'єктами прав і обов'язків (тобто коли комплексний інститут розглядається як спільний інститут декількох галузей права). Якби комплексний інститут був інститутом виключно якої-небудь однієї галузі права, то правосуб'єктність в цілому була б врегульована нормами цієї галузі. Проблема правосуб'єктності у зв'язку з комплексними інститутами права виникає саме в тому випадку, коли особа одночасно виступає як суб'єкт одного й того ж суспіль-

ного відношення, врегульованого нормами різних галузей права, тобто коли за висловом С. С. Алексєєва, можна говорити про поєднання «різногалузевої правосуб'єктності» і вона стосується одних і тих саме осіб у межах даного конкретного відношення. Наприклад, договірні відносини в трудовому праві розглядаються в сукупності нормами цивільного та трудового права; земельні правовідносини розглядаються в сукупності нормами цивільного та земельного права; господарські правовідносини нормами цивільного та господарського права і т.д.

У комплексному інституті відбувається якби поєднання різної галузевої правосуб'єктності, оскільки суб'єктний склад певного конкретного правовідношення регулюється і визначається нормами різних галузей права.

На нашу думку, галузева правосуб'єктність (у тому числі і комплексна правосуб'єктність) повинна розглядатись спеціальною правосуб'єктністю.

Пленюк М. Д., старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, кандидат юридичних наук

ОБ'ЄКТИ БУДІВНИЦТВА ЯК ВЛАСНІСТЬ ПІДРЯДНИКА ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

В цивілістичній науці загальноновизнаним є те, що власність – це відносини між людьми з приводу привласнення матеріальних благ, встановлення над ними влади та приналежності їх конкретній особі. Сьогодні коли вже очевидними є досягнення Цивільного кодексу України, роблячи певний аналіз доцільності окремих його норм ми усвідомлюємо усю далекоглядність розробників ЦК України. Більше того, можемо стверджувати, що свого часу, як зазначає Р. О. Стефанчук пройшовши всі «кола законодавчого пекла» прийняття окремих норм було просто необхідними.

Проте не всі норми ЦК України є такими, що пройшли перевірку часом і заслуговують на увагу. На жаль, як зауважує В. В. Луць, на сьогодні доводиться констатувати, що деякі зміни обумовлені логікою законодавчого регулювання певних договірних відносин, скоріше відо-

бражають інтереси окремих бізнесових кіл. Таким змінами, на нашу думку, є зміни до ст. 876 ЦК України, які були внесені Законом України від 15 грудня 2005 року № 3201-IV, а саме власником об'єкта будівництва або результату інших будівельних робіт є замовник, якщо інше не передбачено договором. Нагадаємо, що за початковою редакцією ст. 876 ЦК України власником об'єкта будівництва або результату інших будівельних робіт до здачі їх замовникові вважався підрядник.

Для того щоб кваліфіковано провести аналіз зазначеної проблеми та обґрунтовано надати відповідь на питання чи може індивід привласнювати результати своєї праці та хто все ж таки є власником об'єкта будівництва, насамперед слід з'ясувати, що насправді розуміється під власністю як правовою та економічною категорією.

За договором будівельного підряду право власності виникає стосовно об'єкта будівництва. Поняття «об'єкт будівництва» використовується в документації будівельної сфери, де під «об'єктом будівництва» розуміється окремих будинок або споруду (з усім устаткуванням, яке до них відноситься, інструментом і реманентом, галереями, естакадами, внутрішніми інженерними мережами водопостачання каналізації, газопроводу, теплопроводу, електропостачання, радіофікації, підсобними і допоміжними надвірними будівлями, благоустроєм та іншими роботами і витратами), на будівництво, реконструкцію яких повинні бути складені окремо проект і кошторис. Серед норм ЦК України ми не знаходимо прямого визначення об'єкта будівництва, проте самим поняття ЦК України оперує, зокрема в: ч. 1 ст. 875, ст. 876, ст. 881, ст. 331, ст. 350, ст. 351 ЦК України. Зауважимо, що використовуються такі терміни й у інших нормативно-правових актах, зокрема в Законі України «Про основи містобудування». Аналізуючи поняття «об'єкти будівництва» О. Ю. Тичкова, зазначила, що об'єкт будівництва в приватноправовому розумінні являє собою нерухому річ в процесі її виникнення. Саме тому, терміни «об'єкт будівництва», «нерухомість», «нерухоме майно», «об'єкт нерухомого майна», на нашу думку, у приватноправовому полі є поняттями тотожними, в основі яких лежить розуміння нерухомих речей, відповідно до ч. 1 ст. 181 ЦК України.

Питання визначення права власності замовника на об'єкти будівництва врегульовано законодавцем диспозитивно, оскільки в дефініції статті 876 ЦК України зазначено, що власником об'єкта будівництва або результату інших будівельних робіт є замовник, якщо інше не передба-